

Kőkor Kerekasztal

A kőkor kutatóinak éves konferenciája

2013. december 6.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Régészettudományi Intézet
Intézeti Könyvtár – Bóna-terem
(Budapest, Múzeum krt. 4/B)

Program

- 09:50–10:00 Prof. Raczky Pál intézetigazgató köszöntő szavai
- 10:00–10:25 *T. Dobosi Viola*
Mogyorósbánya, zárójelentés
- 10:25–10:50 *Tóth Zoltán Henrik*
Őskori leletek Domoszlón
- 10:50–11:15 *Gutay Mónika*
Új felső paleolitikus telep Halmajugra-Szoller-dűlőn
- 11:15–11:35 kávészünet
- 11:35–12:00 *Béres Sándor*
Felső paleolitikus lelőhelyeink kronológiája
- 12:00–12:25 *Ringer Árpád*
Őskőkori kovakő bányászat a miskolci Avason
- 12:25–12:50 *T. Biró Katalin, Kerékgyártó Gyula, Szakmány György*
Csiszolt kőeszközök vizsgálatának előzetes eredményei Alattyán-Vízköz késő neolitikus lelőhelyről
- 12:50–13:00 vita
- 13:00–14:00 ebédszünet
- 14:00–14:25 *Szilágyi Kata*
Egy alsónyéki háztartás pattintott kőeszközei
- 14:25–14:50 *Szilasi Attila Botond*
A DVK kőeszköz-előállítási rendszere – technológiai megfigyelések és egy lehetséges műveleti sor
- 14:50–15:15 *Lengyel György*
Az epigravetti lamellakészítés kísérleti régészeti aspektusai
- 15:15–15:35 kávészünet
- 15:35–16:00 *Faragó Norbert*
Almát a körtével...? Megelőző feltárás során előkerült kőegyüttes összehasonlítása ugyanabból a stratigráfiai egységből származó szitált együttesel. Esettanulmány
- 16:00–16:25 *Király Attila*
Tipikus előadás: kőeszközelemzési módszerek és hatásuk Núbia őstörténetére
- 16:25–16:50 *Nagy Gergely*
Harmadik típusú hazugságok: statisztikai módszerek alkalmazása a miskolci Avas-Alsószentgyörgy pattintott kőanyagán
- 16:50–17:15 *Péntek Attila, Zandler Krisztián*
Buják-Szente lelőhely ipara
- 17:15–17:30 vita, javaslatok a 2014. évi konferenciára vonatkozóan

Az előadások kivonatai

Mogyorósbánya, zárójelentés

T. Dobosi Viola

Őskori leletek Domoszlón

Tóth Zoltán Henrik

A középső és felső paleolitikum emberének nyomairól sokáig csak általánosságban beszélhettünk Domoszló területén. A közelmúltig egy lelet sem került elő ebből az időből, pedig a mai falu területének magaslatairól a régi vadászok messziről szemmel tarthatták a vizenyős medencékben vonuló állatokat, követhették és vadászhatták őket az észak-déli irányú, meredek patak völgyekben. Nem véletlen, hogy az előadásban bemutatandó leletek is a ezeken helyeken kerültek elő. A lelőhelyek:

Nagyjárás. Az aurignacien vadászok nyomai a Hegyes-hegy déli oldalán, a Tarjánka völgyébe vezető vízmosások mellett találhatóak. A lelőhely különlegessége egyebek mellett a kőeszköz-nyersanyagok széles spektruma és egy ritka, öt párhuzamos horonnyal ellátott csonteszköz-csiszoló kő.

Závoza-völgy. A Domoszlói-kaputól déli irányban egészen a falu északi végében található templomdombig húzódó terület, amelynek a két végén előkerült, kovás metariolit nyersanyagú paleolitikok mellett sokfelé bukkantam mátrai – többek között kishánai – kovás kőzetekből készült szilánkokra és magkövekre.

A bemutatott régészeti lelőhelyek a község területét bekapcsolják Észak-Magyarország paleolitikumának vérkeringésébe és esetenként hiánypótlóak, ezen kívül pedig következtetni engednek az akkori vadászó-gyűjtőgető csoportok vándorlási útvonalaira és távolsági kapcsolatrendszerére is.

Új felső paleolitikus telep Halmajugra-Szoller-dűlőn

Gutay Mónika

Felső paleolitikus lelőhelyeink kronológiája

Béres Sándor

Őskőkori kovakő bányászat a miskolci Avason

Ringer Árpád

Csiszolt kőeszközök vizsgálatának előzetes eredményei Alattyán-Vízköz késő neolitikus lelőhelyről

T. Biró Katalin, Kerékgyártó Gyula, Szakmány György

Kerékgyártó Gyula terepbejárásainak számos lelőhelyet köszönhet a magyar régészet: a járszági paleolitikum és mezolitikum első hiteles lelőhelyeit, a Mátra hegység területén számos nyersanyagforrást és kitermelő helyet. Több éven keresztül kitartóan gyűjtötte szűkebb-tágabb környezetének felszíni leleteit, így a most bemutatandó Alattyán-Vízköz leleteit is (1986-tól napjainkig). Innen származik az a különösen szép „zöldkő” kőbalt, aminek apropóján a feldolgozást megkezdjük. A JADE2 nemzetközi program keretében ugyanis lehetőségünk van Magyarország területén „zöldkő” nyersanyagból készült csiszolt kőeszközök felgyűjtésére és publikálására.

A gyűjtés „melléktermékeként” ugyanakkor lehetőség nyílik nagyobb csiszolt kőeszköz leletegyüttesek áttekintésére is. Alattyán-Vízköz kiemelkedik ezek közül; a lelőhelyről összesen 55 csiszolt kőbaltát ismerünk, melyek kora a felszíni gyűjtések alapján nagy valószínűséggel behatárolható (késő neolitikum, Tiszai kultúra). A „balták” feltűnően jó megtartási állapotban kerültek elő, összesen csak 24% (13 db) töredékes közülük, ami arra enged következtetni, hogy ezek feltehetően sírmellékletek lehetnek. Ezt megerősíti a számos igen kisméretű (3–4 cm) ép lelet is.

A nyersanyagmegoszlási adatok egyelőre csak makroszkópos vizsgálatokon alapulnak, de terveink szerint az adatokat műszeres vizsgálatokkal is pontosítani fogjuk. A leggyakoribb és egyben legjellemzőbb nyersanyag a régebben „zöldpalának” leírt kontakt metabázit, lelőhelye Železný Brod környéke (Krkonosé-Jizera Kristályos Komplexum, Cseh Köztársaság). Jelentős mennyiségben fordul elő egy szubvulkáni vagy telér kőzet eredetű nyersanyag, amelyet egyelőre feltételezen „metadoleritnek” ha-

tározunk meg és amelynek származási helyét Szarvaskő környékén gyanítjuk. Szintén több példánnyal képviselt a feltehetően kékpala (dél-szlovákiai eredet), a bánáti szaruszirt, a bazalt és az Északi-középhegységéből származó bazaltos andezit is. A ritkábban előforduló kőzetek között kiemelendő a már említett „zöldkő” (valószínűleg nefrit), egy felsőcsatári típusú zöldpala, egy márvány és egy szerpentin anyagú csiszolt kőeszköz.

A lelőhely anyaga jellegzetes képviselője az észak-alföldi nyersanyag provinciának (Oravecz-Józsa VII. csoport) (Oravecz és Józsa 2005, Szakmány 2009).

Irodalom

ORAVECZ-JÓZSA 2005 Oravecz Hargita-Józsa Sándor: A Magyar Nemzeti Múzeum újkőkori és rézkori csiszolt kőeszközeinek régészeti és közettani vizsgálata / Archaeological and petrographic investigation of polished stone tools Archeometriai Műhely / Archaeometry Workshop Budapest 2005 2 / 1 23-47

SZAKMÁNY 2009 Szakmány György: Magyarországi csiszolt kőeszközök nyersanyag típusai az eddigi archeometriai kutatások eredményei alapján / Types of polished stone tool raw materials in Hungary. Archeometriai Műhely / Archaeometry Workshop Budapest 2009 6 / 1 11-30

Egy alsónyéki háztartás pattintott kőeszközei

Szilágyi Kata

A DVK kőeszköz-előállítási rendszere – technológiai megfigyelések és egy lehetséges műveleti sor

Szilasi Attila Botond

Az epigravetti lamellakészítés kísérleti régészeti aspektusai

Lengyel György

Almát a körtével...? Megelőző feltárás során előkerült kőegyüttes összehasonlítása ugyanabból a stratigráfiai egységből származó szitált együttesel. Esettanulmány

Faragó Norbert

Gyakran használt toposz, hogy a régészet egyike azon ritka tudományoknak, amely bevett vizsgálati módszerével (ti. az ásatással) egyúttal el is pusztítja az érdeklődésének tárgyát (ti. a lelőhelyet). A természettudományokban gyakran használt „kísérletnek” tehát eléggé korlátozott alkalmazhatósága van, hiszen a kontrollált, dokumentált körülmény ugyan adott lehet, de a megismételhetőség már kevésbé. Polgár-Csőszhalom késő neolitikus települése kapcsán azonban mégis az a szerencsés helyzet állt elő, hogy egy érdekes kísérletet végezhetünk el. A tellhez kapcsolódó sík település egy objektumának, pontosabban annak egy stratigráfiai egységének bontása során a kitermelt föld egésze elcsomagolásra került későbbi szitálás céljából. Esetünkben tehát adott a kontrollált körülmény, adott a megismételhetőség, és csupán egy paraméter megváltozásával vizsgálhatóvá válik annak torzító hatása is. Ilyen módon a normál megelőző feltárási technikával előkerült leletek minőségileg és mennyiségileg is összehasonlíthatóvá váltak az ugyanonnan, finomabb technikával előkerült leletekkel. Kísérletünk célja, hogy megválaszolja azt az egyszerű kérdést, milyen módon torzulnak a kapott eredményeink csupán azon okból, hogy nincs minden esetben lehetőség/energia/idő/pénz pontosabb feltárási metódusok elvégzésére.

Tipikus előadás: kőeszközelemzési módszerek és hatásuk Núbia őstörténetére

Király Attila

Hogyan befolyásolják előfeltevéseink egy régészeti kőanyag vizsgálatának módszereit? Mit szeretnénk megmutatni (vagy kimutatni), és milyen módon tesszük azt? Hogyan hasznosul az, amit végül láttatunk?

A „kutatás mai állása szerint” ezek egyre gyakrabban hangzottak, égető kérdések. Az ösztöndíjak, pályázatok és impakt faktorok környezetében, a kutatócsoportok, külső szereplők és közösségi média népes világában tudományos eredményeink formába öntése és célba juttatása teljes figyelmet igénylő feladatok.

A négy egymásba kapaszkodó kérdés azonban nem csak eredményeink sorsára vonatkozik. A közlés-mód véleményformáló ereje együtt születik a tudományos problémákkal a kutatás kezdetekor, hozzájuk tapad, módszereinkre és eredményeinkre is hatással van. Hatásukat kutatásom tárgyán, a történeti Nubia területéről származó kőegyütteseken mutatom be.

Az előadás első részében felvázolom azt a kutatástörténetet, ami a kőeszközök értelmezésének mai sokszínűségéhez; eredményeihez és bizonytalanságaihoz vezetett a területen. Az előadás második részében saját munkámat helyezem el ebben a környezetben. Mindvégig a megfogalmazott kérdések rendezik mondanivalómat. Azt vizsgálom, hogy a kőeszközelemzés és publikáció különféle módjai hogyan formálták Nubia őstörténetét, mik az elvárások ma a történetmesélésben, és én milyen narratívát tudok kiolvasni, bemutatni a feltárt kőanyagból.

Harmadik típusú hazugságok: statisztikai módszerek alkalmazása a miskolci

Avas-Alsószentgyörgy pattintott kőanyagán

Nagy Gergely

Szokás mondani, hogy háromféle hazugság létezik: a hazugság, a nagy hazugság, és a statisztika (There are three kind of lies: lies, damned lies, and statistics). Ebben az előadásban csak füllentés szintűek lesznek ezek a hazugságok. A miskolci Avas beépítése során felszínre került egyik pattintott leletegyüttest vizsgáltam különféle statisztikai módszerekkel. Az adatfelvételhez technológiai adatokat és méreteket használtam, e változókat dolgoztam fel egy szoftver segítségével. Az előkerült több mint 5000 darab közül csak 500-at vizsgáltam meg, ezért az eredmények nem biztos, hogy igazak a teljes anyagra. A másik füllentés, hogy csak a látványos, szignifikáns (megbízható) eredményeket mutatom be. Mivel a leletek között kevés a típusos eszköz, és az összes lelet egy véletlenszerűen válogatott részét dolgoztam fel, se a tipológia, se a meglévő újraillesztési (refitting, remontage) adatok nem voltak használhatóak. Ugyanakkor a feldolgozott rész mennyisége lehetővé tette a statisztikai értelmezést, amihez a tipológia helyett a technológiai adatokat használtam. Így mutattam ki a lelőhelyen végbe ment pattintási folyamatokról technológiai összefüggéseket, tendenciákat.

Buják-Szente lelőhely ipara

Péntek Attila, Zandler Krisztián